

Til Skjermbrukutvalget,

Bakgrunn

KS representerer skole- og barnehageeiere, men også mange andre voksne som møter og jobber for barn og deres interesser i ulike tjenesteområder i kommunal sektor. Trygg digital oppvekst er et område som KS, etter ønske fra kommunene, har prioritert høyt de siste årene. Vi har med stor interesse lest notatene som Skjermbrukutvalget så langt har levert. Vi håper Skjermbrukutvalget gjennom sitt arbeid og sine leveranser vil bidra til en mer kunnskapsbasert og nyansert debatt om barn og unges digitale hverdag, og gode flerfaglige råd til videre politikktutforming og utviklingsarbeid.

Vi vil i dette innspillet belyse noen av de utfordringene og dilemma som oppvekstsektoren møter i arbeidet med å gi barn og unge en trygg og god innramming av digitale læringsmiljø, og har valgt å spesielt belyse noen dilemma knyttet til innholdsfiltrering. Selv om vi i dette innspillet fokuserer på utfordringene knyttet til dette, bør det samtidig presiseres at innholdsbegrensning og filter er verktøy som kan beskytte mot skadelig innhold. Slike løsninger er implementert klokt og formålstjenlig av svært mange kommuner som ett av mange tiltak for å beskytte barn mot skadelig innhold. Innspillet er forankret faglig etter innspill fra og i dialog med KS' medlemmer.

Regjeringen og KS lanserte i 2023 en felles strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole. Utfordringsbildet og kunnskapsgrunnlaget denne strategien baserte seg på er fortsatt gjeldende. KS mener at strategiens målbilder, ambisjoner og tiltak gir retning for videreutvikling av nasjonal politikk, lokal politikk og utviklingsarbeid som vil gi en mer ansvarlig og hensiktsmessig digitalisering i oppvekstsektoren. Samtidig etterlyser vi også et bedre kunnskapsgrunnlag og mer forskning på området.

Strategien har god forankring i sektoren. Vi vil oppfordre utvalget til å se til denne og vurdere hvorvidt strategiens målbilder, prioritering, forsterking eller videreutvikling av tiltak som allerede er forankret i strategien, vil være gode svar på utfordringene som utvalget identifiserer.

Vi vil også løfte frem det grundige arbeidet som ble gjort av Personvernkommisjonen (NOU 2022:11¹) og NOU 2023:19² om læringsanalyse.

I strategien fastslår vi noen overordnede prinsipper for digitaliseringsarbeidet. Disse speiler også at vi står overfor krevende dilemma i arbeidet, som vi best kan løse i samarbeid og med god dialog. Vi snakker ofte om «barn og unge» og «elever» som en

---

¹ Se [NOU 2022:11 Ditt personvern – vårt felles ansvar](#)

² Se [NOU 2023:19 Læring, hvor ble det av deg i alt mylderet?](#)

enhet, men vi er alle individer som har ulike forutsetninger og behov. «Barnets beste» og «føre var» for ett barn, kan gi utfordringer man ikke tenker over for et annet. Dette ser vi stadig i bruk av digitale verktøy og ressurser i skolen og barnehage. Derfor er det et viktig prinsipp at valg som påvirker den enkeltes liv og hverdag i størst mulig grad blir tatt av de som er en del av «laget rundt» barnet. Vi håper utvalget derfor har fått gode muligheter til å lytte til lærere og andre som har lykket med variert og sammensatt bruk av ulike digitale og analoge læringsressurser i læringsarbeidet. Basert på dette, og den kunnskapsbasen som finnes på området, håper vi utvalget vil komme med råd om hvordan flere skal lykkes med en hensiktsmessig (og balansert) bruk av digitale ressurser og verktøy i skolen.

KS har etter ønske fra kommunal sektor de siste fire årene prioritert arbeidet med trygg innramming av det digitale læringsmiljøet, primært gjennom prosjektet SkoleSec. KS har siden etableringen av SkoleSec jobbet systematisk med å stille verktøy, innhold og prosesser til rådighet for skoleeiere, skoleledere og andre som jobber med å sikre barn og unges personvern og informasjonssikkerhet. Det siste halvåret har vi også innhentet erfaringer med og vurdert sider av ulike tiltak for innholdsbegrensning i skolen. I dette innspillet vil KS utdype utfordringer og muligheter vi ser, særlig ved bruk av ulike tekniske sperrer og filter.

Vi vil også informere om at vi gjennom prosjektet SkoleSec har gjennomført en delvis personvernkonsekvensvurdering av Googles skoleprodukter og plattform. Her har KS i samarbeid med en rekke kommuner arbeidet samlet. Norge vil dermed oppnå en betydelig bedre ivaretagelse av elevers rettigheter enn om alle kommuner hadde utført en slik vurdering på egenhånd. Dette skjer gjennom felles fremforhandlede rammer og betingelser, og viser at det er mulig å påvirke de store globale plattformleverandørene. Det er viktig å understreke at hver enkelt kommune må gjøre en egeninnsats med personvernkonsekvensutredningen, og ta eierskap til sine løsninger, og sørge for trygg og hensiktsmessig bruk av disse.

Dilemma knyttet til bruk av tekniske tiltak for å beskytte barn og unge mot ulike nettbaserte tjenester og nettsider som kan ha skadelig og uønsket innhold

Det siste året har det vært et sterkt fokus på å redusere barns tid på skjerm, både på og utenfor skolen. Det har også vært en økende oppmerksomhet og bekymring fra deler av foreldregruppen rundt at barn kan bli eksponert for skadelig og uønsket innhold, og krav om at kommunen skal ta i bruk filter og andre tekniske tiltak for å forhindre dette. Det er skapt et inntrykk av at skjerm er et redskap for passivisering av elever og at det ikke er kontroll på innhold på hverken private enheter eller enheter eid og forvaltet av skolen. Dette inntrykket samsvarer i mindre grad med hva skoleeiere rapporterer om

systematisk og bevisst tilnærming til bruk og oppsett av enheter elever får tildelt. Det betyr imidlertid ikke at det dermed ikke forekommer hendelser og bruk som ikke er i tråd med god pedagogisk praksis og forvaltning.

Vi har i dette innspillet fokusert på Skjermbrukutvalgets mandat om formål (side 1, siste setning): *«Utvalget skal gi regjeringen et bedre kunnskapsgrunnlag om hvordan barn og unges skjermbruk i barnehage, skole og fritid påvirker helse, livskvalitet, læring og oppvekst. Videre skal utvalget, basert på kunnskapsgrunnlaget, gi innspill til politikkutvikling og gi råd om behovet for tiltak. Med skjermbruk menes både tid foran skjerm, aktiviteter barn og unge gjør på skjermen og ulike typer innhold de blir eksponert for»*

I dag er barn i snitt 9 år når de får sine første smarttelefoner. Barn og unge har mer enn noen gang tilgang til et bredt spekter av innhold og tjenester på nett, både på private enheter, og gjennom skolen. Dette åpner for store lærings- og utviklingsmuligheter, men fører også med seg risikoer. Innholdsbegrensning, filter og sperrer er noen av verktøyene som kan brukes for å beskytte barn og unge mot skadelig og uønsket innhold på enheter som skolene har tildelt elever til læringsformål. Bruk av disse verktøyene, som skal beskytte, gir oss paradoksalt nok noen etiske, demokratiske, personvern- og informasjonssikkerhetsdilemma.

De etiske, demokratiske, personvern- og informasjonssikkerhetsmessige utfordringene er enda større med tanke på private enheter og regulering vil være svært inngripende.

Etiske utfordringer

Fra et etisk perspektiv er det en balansegang mellom å beskytte barn og unge mot skadelig innhold og å respektere deres rett til informasjon og ytringsfrihet. Ifølge artikkel 10 i den europeiske menneskerettighetskonvensjonen har enhver rett til ytringsfrihet. Dette inkluderer friheten til å motta og formidle informasjon og ideer uten innblanding fra offentlig myndighet. Imidlertid tillater konvensjonen også enkelte begrensninger som er nødvendige i et demokratisk samfunn.

En teknisk filterløsning og begrensning av innhold for å beskytte barna vil på en annen side også innebære en form for sensur. En slik teknisk løsning vil i de fleste tilfeller bety en «hvitelisting», altså en oversikt over hvilke sider eller løsninger elever kan benytte, alt annet skal ikke være mulig å få tilgang til. En annen inngang er «svartelisting», dvs. en liste over hva som skal sperres ute av innhold. En slik løsning kan antakeligvis være automatisert, algoritme- og semantikk-/definisjonsbasert, men definering av disse algoritmer og ord vil være gjort av mennesker. På samme måte vil «svarte- og hvitelisting» være mulig å gjennomføre manuelt. Dette er en krevende og kontinuerlig

prosess. Det er også slik at eksisterende filtre ofte er knyttet til store internasjonale leverandører og plattformer. Disse drifter, kurerer og tilpasser filtrene til lokale/nasjonale forhold. Filtrene har ofte sin opprinnelse i leverandør/plattformens hjemland. De kulturelle forholdene kan være vesentlig forskjellig fra den konteksten norske elever lever i. Det har tidligere gitt seg utslag i at innhold i norske læremidler/ressurser er blitt sperret. Temaer for slike sperrer kan være abort, seksualitet og LHBTQ+. Det er ikke den samme åpenhet og toleranse for slike temaer i andre kulturer, nært oss og fjernere fra oss.

Demokratiske utfordringer

Filter og innholdsbegrensning som filtrerer ut for mye innhold kan innebære at tjenester og innhold som er viktig for undervisningen filtreres bort. Det kan i verste fall bli et demokratisk problem dersom innhold og ytringer i for stor grad begrenses. Det er også grunn til å fremheve at et filter som tar bort det som kan beskrives og defineres som uønsket for et flertall, kan være ønsket innhold for et mindretall og dermed utgjøre et demokratisk problem.

Personvernutfordringer

Bruk av filter og sperrer kan føre til innsamling og behandling av personopplysninger, på en måte som kan være i strid med barns rett til frihet og privatliv. Ifølge artikkel 13, 16 og 17 i FNs barnekonvensjon har ethvert barn rett til beskyttelse mot vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonens artikkel 8.1 gir enhver rett til respekt for sitt privat- og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Bestemmelsen skal gi enkeltindividet vern mot vilkårlige inngrep fra myndigheter.

Eventuell innsamling og behandling av barns personopplysninger må være i samsvar med GDPR. Barn trenger spesiell beskyttelse når man samler inn og behandler deres personopplysninger, også i tekniske løsninger som innholdssperring og -begrensninger. GDPR er et godt rammeverk for å håndtere personopplysninger. Ved å følge GDPRs retningslinjer kan vi sikre at vi både beskytter barn og unges rettigheter og friheter, og bidrar til å opprettholde deres og foreldres tillit til digitale plattformer.

Mange skoler logger i dag all trafikk, uavhengig av om de har innført filter eller ikke. Dette kan være problematisk blant annet fordi manglende informasjonssikkerhet vil kunne medføre at store mengder av logging og historikk kan komme på avveie. Det er derimot mulig å innføre filtre uten å logge elevenes aktiviteter på nett. Like fullt må

elevens grunnleggende rettigheter og friheter ivaretas, gjennom for eksempel rett til informasjon og åpenhet rundt hvilke opplysninger som behandles.

Informasjonssikkerhetsutfordringer

På informasjonssikkerhetssiden forutsettes det at bruk av filter og sperrer forvaltes og holdes ved like systematisk og kontinuerlig. «Hvitelister og svartelister» er krevende å holde oppdatert. Det er kjent at det finnes mange veier utenom sperrer og at digitale løsninger for å omgå sperrer lanseres hyppig på nett. Det er derfor avgjørende at disse verktøyene er robuste, forvaltede og at de regelmessig oppdateres for å kunne redusere f.eks. skadelig digitalt innhold.

Kompetanseutfordringer og mulig nedprioritering av organisatoriske tiltak

Tekniske tiltak kan bidra til å skjerme barn og unge til en viss grad, men kan også bli en falsk trygghet. Som vi har vist til over er det også endel dilemma skoleeier og ansatte i skolen står overfor når det kommer til å beslutte hvor mye, når og hva elevene på ulike trinn skal skjermes mot. Før det utvides med tekniske tiltak for innholdsfiltrering bør løsningene derfor vurderes godt og opp mot andre rettigheter og behov, og sees i sammenheng med pedagogiske og organisatoriske tiltak.

Opplæringslovas §1-1 om «Formålet med opplæringa» lyder som følgende:
«Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.»

Dette er rammen for formålet med opplæringen i norsk skole. Digitale ferdigheter er i norsk læreplanverk definert som en grunnleggende ferdighet **i alle fag**. Det innebærer at skolen har plikt til å ruste elevene for den virkelighet som faktisk eksisterer og sette dem i stand til å anvende kunnskap og ferdigheter i nye og ukjente sammenhenger. Det krever satsing på kompetanse og utvikling hos både elever og ansatte i skole. Tekniske tiltak må derfor balanseres med organisatoriske tiltak som kompetanseutvikling og holdningsskapende arbeid, og det må jobbes med dette i alle fag og på alle nivåer. Det krever bevisstgjøring og digital dømmekraft. Tekniske tiltak kan bli en hvilepute for arbeidet med digital dannelse. Elevene må lære seg å håndtere den digitale virkeligheten, inkludert å forberedes på og forstå hva de bør gjøre dersom/når de blir eksponert for ulike former for skadelig og uønsket innhold.

KS viser avslutningsvis til et innspill om digital dømmekraft spilt inn fra Rune Melgård, medlem i Skjermbruksutvalgets referansegruppe fra Telemark og Vestfold.

Avslutning

KS har gjennom prosjektet SkoleSec og i samarbeid med kommuner og andre aktører, arbeidet målrettet for å sikre en trygg digital oppvekst for barn og unge. Med fokus på personvern og informasjonssikkerhet, har KS bidratt til å styrke beskyttelsen av elevers rettigheter og fremme en ansvarlig digitalisering i oppvekstsektoren. Gjennom dialog og samarbeid har man oppnådd betydelige fremskritt, som felles strategi for digital kompetanse og infrastruktur, samt personvernkonsekvensvurderingen av Googles skoleprodukter. Det er imidlertid fortsatt utfordringer og dilemmaer knyttet til tekniske sperrer og filter, samt behovet for en balansert bruk av digitale ressurser. KS håper at Skjermbruketvalgets arbeid vil bidra til en mer kunnskapsbasert og nyansert debatt, samt gi råd for videre politikkutforming og utviklingsarbeid som ivaretar barn og unges beste, både pedagogisk og personvernmessig, i en digitalisert verden.